

DJES

DANISH JOURNAL OF EDUCATION STUDIES

KOM OVER DIG SELV! - OG OVERENS MED VERDEN

Gert Biesta og Svend Brinkmann, to pejlemærker i den offentlige samtale om pædagogik og uddannelse

Simon Langkjær, ph.d.-studerende, Afdeling for Uddannelsesvidenskab, AU

BOGANMELDELSE (IKKE FAGFÆLLEBEDØMT)

Juni 2025

PUBLICERET ONLINE

Kolofon

Redaktion

Miriam Madsen (chefredaktør), Maria Louise Larsen Hedegaard, Kim Holflod, Karina Kiær, Bea Møller Schmidt, Julie Reng Andersen, Katrine Mygind Bach & Simon Langkjær

Nummer

Årgang 3, nr. 1/2025, publiceret forløbende

Artikeltype

Boganmeldelse (ikke fagfællebedømt)

Adresse

Afdeling for Uddannelsesvidenskab

DPU, Aarhus Universitet

Tuborgvej 1642400 København NV:

djes@edu.au.dk

<https://tidsskrift.dk/tidsskriftforuddannelsesvidens/index>

ISSN: N/A

Visuel identitet

Puk Dam Sørensen

This work is licensed under a Creative Commons
Attribution 4.0 International License

Kom over dig selv! – og overens med verden

Gert Biesta og Svend Brinkmann, to pejlemærker i den offentlige samtale om pædagogik og uddannelse

Simon Langkjær, ph.d.-studerende, Afdeling for Uddannelsesvidenskab, AU

Keywords: Pædagogik, uddannelse, dannelse, oplevelsessamfund, kunstundervisning

Ud i en gråzone

Umiddelbart kan det virke besynderligt at anmelde Svend Brinkmanns *Oplevelsessamfundet* og Gert Biestas *Lad kunsten undervise* i et forskningstidsskrift, da ingen af udgivelserne falder under kategorien 'forskningslitteratur', men snarere må betegnes som populærvidenskabelige debatbøger. Når jeg alligevel gør en undtagelse – og bevæger mig ud i en gråzone – skyldes det, at jeg vurderer, at de analyser og synspunkter, som Brinkmann og Biesta repræsenterer og fremfører i deres forfatterskaber, har vundet en vis udbredelse og tilslutning i den større samfundsdebat om emnerne pædagogik, dannelse og uddannelse.

I deres bøger formulerer Brinkmann og Biesta samfundskritikker med tilhørende pædagogiske løsningsforslag, hvis grundpointer kan spores bredt i tidens debatter om blandt andet unges trivsel og mistrivsel, klimakrise og bæredygtig dannelse og uddannelse, demokratiets krise og politisk polarisering. Dette giver dem en art status af at være pejlemærker i den offentlige uddannelsespolitiske debat og gør deres respektive bidrag værd at opholde sig ved og undersøge nærmere. I denne anmeldelse vil jeg dog udelukkende foretage en lynlæsning af førnævnte debatbøger med det afgrænsede formål at sammenholde et udvalg af bøgernes pointer og overveje substansen af de kerneanalyser og -argumenter, som Brinkmann og Biesta hver især præsenterer.

Fællesfront mod perversionen af verdensforholdet

Inde for rammerne af denne målsætning er det første, som jeg vil fremhæve, at både Brinkmann og Biesta tydeligvis kredser om et samstemmende tema. I *Oplevelsessamfundet* og *Lad kunsten undervise* skriver de begge over figuren 'menneskers forhold til hinanden, til verden og væren i verden', og om hvordan dette subjekt-objekt eller menneske-verdensforhold er blevet afsporet til en grad af perversion. Deres fælles ræsonnement kan opsummeres således: I stedet for at erkende, at vi er en del af verden på lige fod med andre eksistenser, objekter, liv, og at vi må forlige og besinde os på det, som hører til uden for os selv, har vi omvendt gjort os selv til verdens centrum - med den uheldige konsekvens til følge, at vi som samfund og enkelte personer kun er blevet gjort fremmede for hinanden og er endt i en selvforstærkende situation, hvor vi fremmer og begunstiger henholdsvis umoden og opløsende adfærd.

På trods af det fælles tema er der dog en vigtig forskel på Brinkmanns og Biestas diagnostik. Hvor Brinkmann mener, at den store afsporing udspringer af en tendens i samfundet til at prioritere subjektive og psykologiske oplevelser fremfor objektive kendsgerninger og virkelighedsbekræftende sociale erfaringer, hænger problemet for Biesta nøjere sammen med, at vi som samfund har glemt pædagogikkens oprindelige imperativ. Dette imperativ fordrer, at vi som mennesker skal (og bør) vende os mod verden for at føre en voksen samtale den – og andre – og i denne samtale indtager kunst en særstilling. Denne forskydning i det kritiske og analytiske udgangspunkt er vigtig, fordi den fører til, at Brinkmann og Biesta i sidste ende formulerer hver deres pædagogiske projekt og svar til tidens udfordringer, som ikke kan sidestilles, og som jeg derfor skal forsøge redegøre for individuelt.

Til forsvar for den fælles virkelighed

I Brinkmanns tilfælde er det pædagogiske projekt ganske enkelt og ligefrem: Han vil gøre op med den skadelige vrangforestilling, grænsende til falsk bevidsthed, at verden udgøres af vores individuelle, psykologiske oplevelse af den. Og opgøret har han tænkt sig at gennemføre ved at forsvare og insistere på den omvendte forestilling, som han anser for at være en ubestridelig sandhed: At vi lever en fælles verden. I denne kamp er hans våben henholdsvis det overlegnes arguments overbevisende kraft og ændringen af folks verdensanskuelse gennem god gammeldags oplysning.

Grundlæggende kan man sige, at selvom Brinkmann er optaget af sociologiske, teknologiske og økonomiske samfundsforhold og inddrager disse til at beskrive de materielle vilkår, kropslige påvirkninger og sociale omgangsformer, som driver og former oplevelsessamfundet, så får disse hverken en central plads i hans analytiske univers eller i hans pædagogik. I stedet bliver sproget og den måde, hvorpå vi (hverdags)filosofisk tilgår og tilkendegiver vores væren i verden gennem udsagn og argumenter, gjort til det absolutte fokuspunkt. Når Brinkmann således erklærer, at hans kritiske hovedpointe er, at vi i stigende grad ”forstår mere og mere af livet ud fra oplevelse” (Brinkmann, 2023, p. 9) (politik, arbejde, uddannelse, identitet, kærlighed), så baserer han i udstrakt grad sin bekymring på en antagelse om, at vi tillader – og aktivt tilvælger – denne tilgang til hinanden og verden. Og det gør vi ved at tale om, hvorvidt noget *opleves* godt i stedet for at spørge, hvorvidt noget *er* godt.

Det er på baggrund af denne værdisætning, at der ifølge Brinkmann sker både en ”etisk forarmelse” og en ”fremmedgørelse fra verden”, fordi vi mister forståelsen af ”en mere umiddelbar og sand måde at eksistere på” (p. 9). Vi gør vold på verden ved at reducere den, samtidig med at vi gør det let for os selv at fralægge vores ansvar og forpligtelse overfor verden og hinanden, fordi vi handler og tænker ud fra logikken ’hvis det ikke er min oplevelse, er det heller ikke et virkeligt problem’. Heldigvis er det muligt at bekæmpe denne logiske fejlslutning i Brinkmanns øjne. Og medicinen, han foreskriver, er dels et argument for verdenens objektive realitet (hvor handlinger har konsekvenser og fænomener har selvstændige kvaliteter), dels forestillingen om et bedre samfund (hvor der lægges vægt på erfaring, viden, kundskaber og kunnen).

Vejen til verden går gennem kunsten

I modsætning til dette omfangsrige og vidtløftige projekt giver Biesta i sin bog sig hverken i kast med at reparere på virkeligheden eller at forestille sig alternative fremtidsscenarier. I stedet begrænser han sig til mere præcist at dissekere, hvad han kalder for dobbeltkrisen inden for kunstundervisning, og til at anvise, hvordan en anderledes kunstundervisning kan indløse det løfte, som ham og Brinkmann bliver ved med at gentage: nemlig en dialog med verden, der åbner i stedet for at lukke. I denne henseende kan Biestas bog næsten læses som en didaktisk specifikation af Brinkmanns visioner.

Kriserne, som Biesta ønsker at korrigere, kan kort opsummeres således: For det første er der sket en instrumentel retfærdiggørelse af kunstens rolle i uddannelse, hvilket vil sige, at engagement i kunsten ikke anses for givtigt i egen ret, men derimod nyttigt ”på grund af den potentielle betydning for eller dokumenterede indvirkning på ’noget andet’”(Biesta, 2024, p. 21). For det andet er pædagogik i kunstundervisning blevet reduceret til et spørgsmål om ego-logisk ekspressionisme og kreativ selvrealisering, hvilket vil sige, at sigtet for kunstundervisning handler om at få mennesker til at udtrykke deres unikke identitet ud fra en kvantitativ, synlig målestok, og at kreativitet skal have resultater.

I opposition til denne udvikling formulerer Biesta en anderledes kunstundervisning – informeret af kunstneren Josph Beuys’ eksempel – hvis pædagogik handler om ”at vække et ønske i et andet menneske om at ville eksistere i verden på en voksen måde”(p. 10), og hvis kunstbegreb og -didaktik fokuserer på at instituere en relation mellem mennesker og verden, hvor det væsentlige bliver at lade os blive berørt og tiltalt *af verden* frem for at udtrykke, hvad vi mener, at vi vil *med verden*. Formålet med projektet er, som Biesta skriver, at bevæge sig væk fra at tænke den (kunst)pædagogiske relation i meningsskabende termer og i stedet begribe pædagogik ud fra eksistentielle præmisser, hvor verden hverken skal forstås eller bemægtiges, men adresseres, leves i og forsones med. Derfor mener Biesta også, at vi må forlade synets og intellektets forrang og læne os mod berøringens og lydens modaliteter gennem kunstens domæne. Kun sådan vil vi blive i stand til at bringe os selv i et ”opmærksomt beredskab”, hvor verden åbner sig for os – og vi kan lade os berøre af den.

Overdrivelse mindsker erkendelsen

Hvis jeg afslutningsvist skal gøre styrkerne og svaghederne ved *Oplevelsessamfundet* og *Lad kunst undervise* op, er det først og fremmest værd at understrege, at Brinkmann og Biesta med deres bøger virkelig formår at sige store ting med små ord (for at parafrasere kriminologen Nils Christie). I deres sammenblanding af forskning, tænkning og formidling formår de at udvide rummet for samfundsdebatten om pædagogik og uddannelse og levere både en klar kritik og brugbare argumenter, som rent faktisk sætter folk i stand til at udtrykke det ubehag, de føler ved status quo, og udfordre tingenes tilstand. Når det så er sagt, er svagheden ved denne manøvre imidlertid, at begge forfattere overdramatiserer deres respektive pointer i sådan en grad, at de får et skær af at være kategoriske sandheder. I Brinkmanns tilfælde ender oplevelsessamfundet med at blive en monokausal forklaringsmodel på komplekse kulturelle, sociale og politiske processer i samfundet, som dårligt lader sig begribe inden for modellens rammer, mens kunstundervisning i Biestas tilfælde fremtræder som kongevejen til eksistentiel dannelse og som et nyt paradigme for pædagogisk teori samt praksis.

Hvis jeg skulle give disse udlægninger en smule modstand, ville jeg begynde med at spørge Brinkmann: Når mennesker udtrykker sig om verden med udgangspunkt i deres egne oplevelser, er det da nødvendigvis et udtryk for, at de betragter subjektiviteten som den absolutte sandhedskilde? Kunne det ikke snarere forstås som en anerkendelse af, at vores viden om verden er situeret og præget af perspektiv? Og til Biesta ville jeg stille spørgsmålet: Kan kunst ikke også virke fremmedgørende? Når vi bliver berørt af kunst – eller af verden – betyder det ikke nødvendigvis, at vi føler os mere hjemme i vores egen eksistens.

Referencer

Biesta, G. J. J. (2024). *Lad kunst undervise: kunstundervisning "efter" Joseph Beuys*. Klim.

Brinkmann, S. (2023). *Oplevelsessamfundet: om det vigtige i at opdage, at dit liv består af andet end oplevelser*. Samfundslitteratur.

